

A GALILEI KÖR
3 KÖNYVTÁRA
-IK SZÁM

A
NAGYBIRTOK
ÉS MAGYARORSZÁG
JÖVŐJE

A GALILEI KÖR 1910. DE-
CEMBER 7-IKI FELOLVASÓ-
ÜLÉSÉN ELŐADTA

SZENDE PÁL

A Galilei Kör 1910 december 10-én tartott gyűlése a következő határozatot hozta:

„A Galilei Kör december hó 10-én tartott gyűlése, melyen azok vettek részt, akik Szende Pálnak „A nagybirtok és Magyarország jövője” című előadását végig hallgatták, a jelenvoltak egybehangzó nyilatkozatából megállapítja, hogy a Budapesti Hírlap tudósításának következő részét: „Magyarország csak akkor lesz igazi kulturállam, ha a nagybirtokot korlátozzák, ha a kötött birtokokat felszabadítják, az egyházi javakat szekularizálják, ha a hatalmat kiveszik az agráriusok kezéből és az iparosok, kereskedők, a történelmi hagyományokkal nem bírók és a rendezetlen vallási viszonyok között élők, azaz az izraeliták kezébe kerül” — az előadó *nem mondta*, sem pedig *ahhoz hasonlóan nem mondott*. Egyúttal megütközését és felháborodását fejezi ki azon a vakmerőségen, amely 500 hallgató előtt elmondott előadás tartalmát hamisítja meg. A gyűlés különös nyomatékkal konstatálja, hogy a fenti nyilatkozat az előadáson már azért sem hangozhatott el, mert mind a Kör, mind előadói elítélnek minden felekezeti és faji irányzatot, szolgálja akár a keresztény, akár a zsidó klerikalizmus érdekeit. Az ilyen törekvések homlok-egyenest ellenkeznek a szabadgondolkodó mozgalom alapelveivel. Ami azt illeti, hogy a B. H. a Galilei Körnek nem hisz, erre csak azt jelenthetjük ki, hogy a

II

mi világnézetünk, férfiúi ideáljaink és erkölcsi magatartásunk olyannyira különbözök a B. H.-étól, hogy az, vajjon hisz-e nekünk a B. H. vagy sem, bennünket hidegen hagy.

Konstatálni kívánjuk, hogy az ebben a határozatban megállapított tényállást a mai napig meg nem cáfoltak.

Hogy néhány sajtóorgánum mindamellett még most is megtörténtnek tünteti fel a nyilatkozatot, ez oly rosszhiszeműségre és korlátoltságra vall, mely ellen „az istenek is hiába küzdenek.”

Budapest, 1911. január.

A Galilei kör elnöksége.

Hölgyeim és Uraim!

Grünwald Béla, elmúlt intézmények élesszemű megértője, „Régi Magyarország” című művében mondja, mikor arról beszél, hogyan bántak a földesurak jobbágyaikkal, hogy a földesurak között volt nagyon sok humánus, nemesszívú ember, de ezek kivétel számba mentek, a többség kegyetlenül bánt a jobbágyokkal, s a jobbágyság, mint osztály, ki volt szolgáltatva egy másik osztály, a földesurak önkényének.

A történelmi materializmus alapelvei szerint a társadalom története osztályküzdelmek története. Az osztályok szemben állnak egymással és mindegyik oda törekszik, hogy saját érdekeit a többiek rovására minél teljesebb mértékben érvényesítse. Osztályok mindaddig nem adják fel jogukat, nem áldozzák fel érdekeiket, míg erre nem kényszerülnek. Az osztályok története nem ismer öngyilkosságokat.

Ha a magyar hivatalos történetírás standard munkáit forgatjuk, ha a magyar „tudományos” folyóiratokat és újságokat lapozgatjuk, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy sem Grünwald Bélának, sem a történelmi materializmusnak nincs igaza. Mert lehet ugyan, hogy a külföldön ily k éppen játszódott le a történelem, de Magyarországon van egy osztály, amely ezer éven át, de különösen az utolsó évtizedekben az önzetlenségnek és önfeláldozásnak oly tündöklő példáit adta és ezzel az osztályelmélet tantételeit úgy megdöntötte, hogy szinte páratlanul áll a világtörténelemben. Ez az osztály a magyar nagybirtokosság, mely a saját érdekeinek feláldozásával is mindig oda törekedett, hogy más osztályok javát mozdítsa elő. Iparosok és kereskedők, ha valamilyes

törvényjavaslat vagy kormányzati tény ellen állást foglalnak, magatartásukat azzal indokolják meg, Hogy a tervezett intézkedés az ő érdekeiket sérti, kereseti viszonyaikat megzavarja, jövedelmüket csökkenti. Másrészt követelni szoktak bizonyos rendszabályokat, mert azokat érdekükben levőknek tartják. A munkásmozgalmaknak, a sztrájkoknak a legfőbb indító oka, hogy a munkások nagyobb munkabéreket és rövidebb munkaidőt követelnek, ami prózai nyelven annyit jelent, hogy többet akarnak keresni és kevesebbet dolgozni. Ezzel az anyagi, magasabb szempontokra nem néző gondolkodással szemben a nagybirtok mindig kitűnt magatartásának önzetlenségével, indító okainak fennkölségével. Ők sohasem azért követeltek egy intézkedést, vagy akadályozták meg valamely törvény megszületését, mert ez nekik ártana vagy jövedelmüket csökkentené, befolyásukat megnyirbálná, óh nem! Ok mindig síkra szállottak és a lakosság óriási többségével szemben számtalanszor erőszakoltak keresztül törvényeket, de sohasem a saját, hanem mindig csak a haza érdekében. Soha nem létezett osztály, mely a haza nevét annyira az ajkán hordta volna, mint a magyar nagybirtokosok. Seholy sem volt osztály, mely az elnyomottak, a kis egzisztenciák védelmét oly hangosan hirdette volna, mint a magyar nagybirtok. Hiszen a jobbágyfelszabadítást is a Habsburg-dinasztia törekvéseivel szemben több mint másfél évszázadon át azzal az indokolással akadályozták meg, hogy a felszabadítás magukat a jobbágyokat tenné elsősorban tönkre. Mindig be tudták bizonyítani, hogy nekik a jobbágyfelszabadítás tulajdonképpen használna, de mégis ellenzik, mert a saját hasznuk kedvéért sem hajlandók a gyengék érdekeit feláldozni, mert a jobbágyok az úrbéri lekötöttség, a robot és dézsma alól felszabadulva bejutnának a gazdasági élet forgatagába, s a földesurak gyámolító és védő keze nélkül menthetetlenül elpusztulnának. A legújabb időkben önzetlen gondoskodásuknak egészen új tárgya támadt: a kiscsajdák megvédése. Most már erre sűrűbben hivatkoznak, mint magára a hazára,

mert az erkölcsök sajnálatos elfajulása, külföldi vészes áramlatok hatása, néhány lelkiismeretlen izgatónak működése folytán a tömegek körében némi hitetlenség kapott lábra, amely a legnemesebb intenciókat is meggyanúsítja és amely hitetlenség — sajnos — akkor szokott legerősebben megnyilvánulni, amikor a nagybirtok valamely intézkedés megindokolásánál a hazára és a hazafiság követelményeire hivatkozik. A kiscgazda lesz az az új bálvány, amely előtt térdet hajt a nagybirtokos és amelynek oltárán feláldozza legfontosabb érdekeit. Ugy, hogyha a magyar nagybirtokos természetrajzát akarnók adni, őt a következőképpen határozhatjuk meg: A nagybirtokos oly önzetlen és minden érdektől mentes férfiú, akinek nagyon sok földbirtoka van és aki reggeltől estélig, vagy hogy a tényeknek megfelelőbben fejezzük ki magunkat, estétől reggelig csak azon törí a fejét, miképen lehetne a 'kiscgazdák helyzetén segíteni és akit dús vagyonának élvezetében csak a kisemberekért való folytonos aggodalom és gondoskodás háborít meg.

A nagybirtokosoknál beteljesedtek az írás szavai: „Jótett helyébe jót várj.” Évszázadokon át gyakorolt önzetlenségüknek el is nyerték méltó jutalmát, mert mindenha övék volt a politikai és a gazdasági hatalom, a folytonos lemondás és önfeláldozás folytán gazdasági helyzetük és vagyonuk nagyobb mint valaha; hiszen mint később rá fogok térni, az utolsó 30 esztendőben csak az egyházi és hitbizományi kötött birtok területe több mint 3 millió holddal emelkedett, tehát éppen abban az időben, amikor az önzetlenséget még az elmúlt századoknál is nagyobb mértékben gyakorolták és a kisembermentés terén a legbuzgóbb tevékenységet fejtették ki.

Lássuk tehát, mi ennek az önfeláldozó osztálynak jelentősége a magyar nemzet jelene és jövője szempontjából. Lássuk, miképen nyilvánul a nagybirtok befolyása a magyar állam gazdasági és kulturális kérdéseiben. Vegyük először a gazdaságiakat szemügyre.

Hölgyeim és Uraim! Szíves elnézésüket kérem, hogy néhány statisztikai adat felolvasásával kell Önöket untatnom, de az a meggyőződésem, hogy néhány adat előrebocsátása nélkül következtetésem és megállapításaim nagyon is általánosságban mozognának.

A nagybirtokosok önzetlensége elsősorban a birtokeloszlásban nyilvánul meg. Magyarországon 1945 (1000 holdon felüli) nagybirtokos bírja a termőföld 31.19 %-át. Ez az 1945 nagybirtokos az összirtokosok számának 0.019 %-át teszi ki és átlag egy nagybirtokosra 3831.2 ha. földterület esik. Az 1,353.875 törpebirtokosra fejenként 1.6 ha. földterület jut. Az önzetlenség abban nyilvánul, hogy a magyar nagybirtokosok ennyivel is megelégednek, hiszen mindenhatóságukat tekintve, a termő területnek még nagyobb részét is magukhoz vonhatnák. Ha ma a kormány törvényjavaslatot terjesztene be aziránt, hogy állami eszközökből a nagybirtokosoknak újabb 10 millió holdat kell megszerezni, akkor a Budapesti Hírlap és a többi reakciós lapok ezt a javaslatot hozsannával üdvöznék és kimutatnák, hogy ez a nemzeti állam kiépítésének legfontosabb eszköze.

A földterület megoszlása a különböző birtokkategóriák szerint a következő:

A törpebirtokosokra jut összesen	1,467.533 ha.
5—10 holdig	2,371.996 „
10-50 „	7,708.809 „
50—100 „	1,494.054 „
100—1000 „	3,399.402 „
1000 holdon felül	7,451.640 „

Míg Magyarországon a művelt földterület $\frac{1}{3}$ része az egyházi és világi nagybirtokosok kezén van, addig Németországban, a sokat kicsufolt porosz junkerek hazájában csak 10% a nagybirtokosoké. Franciaországban a 200 ha.-on felüli nagybirtok a művelt területnek csak 16%-át foglalja

el. Dániában a 118 ha-on aluli földbirtok az összes földterületnek 81.2%-át, Hollandiában pedig a 20 ha-on aluli földbirtok az összes művelt területnek 51.7%-át teszi ki.

Az önzetlenség bizonyítására még pontosabb adatokat szolgáltatnak a kötött birtokok területi viszonyai.

Az egyházi birtokok területe 1870-ben 1,283.612, 1900-ban pedig 2,506.275 kat. hold volt. A hitbizományi birtok területe 1870-ben 463.352, 1900-ban pedig 2,363.822 kát. holdat tett ki. Az összes növekedés e két kategóriánál, mint már említettük, felülmúlja a 3 millió holdat.

Ez a birtokmegoszlás közgazdasági életünkre óriási veszedelmeket hoz, mert gátolja az intenzív mezőgazdaság kialakulását. A nagybirtok az extenzív szemtermelést helyezi előtérbe, mert a gabonatermelés a legkevesebb munkát, gondozást kívánja és a szükséges munka jó része (a szántás, vetés, boronálás, aratás, cséplés) elvégezhető gép munkával, ami tetemesen olcsóbb a nagybirtokosnak, mint az emberi munkaerő a tavaszi és nyári magas napszám idején. A buza- és rozstermelés növelésének kedvezett a közös vámterület is, mert ez vámmentes piacul biztosította a magyar gabona és egyéb mezőgazdasági termékek számára Ausztria városi népességének fogyasztását.

A fentebbi körülmények teszik érthetővé, miért akadályozta meg a nagybirtok az intenzív mezőgazdaság kifejlődését is. Amikor 1870 és 1909 között a nyugateurópai országok egytől-egyig apasztották búzaterületüket és áttértek az intenzivebb cukorrépa-, burgonya-, ipari növények-, gyümölcs- és zöldségtermelő, továbbá takarmánytermelő, állattenyésztő gazdálkodásra: ugyanazon idő alatt Magyarországon a búzaterület az összes termőterületnek 25%-áról felszökött 31%-ára és nálunk cukorrépát a termőterületnek csak 0.86 %-án, takarmányröpát pedig 1.54%-án termeltek.

A répa és a takarmánynövények termelése több munkanapot, több trágyát, több szakértelmet, gondosabb, okoszerűbb gazdálkodást kíván, mint a búzatermelés és így

magasabb képzettségű tisztviselőkre és jobban fizetett s nagyobb számú munkásokra is lett volna szüksége a nagybirtokosságnak : csak természetes tehát, hogy megmaradt az alacsony termelési költségek mellett is nagy földjáradékot biztosító szemtermelés mellett. És nemcsak hogy maga nem vitte előre a saját termelését, de a nagybirtok gazdasági, társadalmi súlyával rákényszerítette a kisbirtokosságot is példája követésére. Magyarországon, ahol a nép gazdasági intelligenciája a kellő iskolázás hiányában igen csekély, s a nép szokásaiban egyébként is konzervatív; ahol a gazdálkodásbeli változásnak és haladásnak egyetlen útja a nagybirtokos példája nyomán haladó utánczás lenne: ilyen országban kiszámíthatatlan kárt okoz az egész mezőgazdasági termelésnek a nagybirtok elmaradt konzervatív vagy kizsákmányoló gazdálkodási rendszere.

Már pedig a magyarországi nagybirtokosság ilyen gazdálkodást folytat. Ez állításom igazolására elég két szembeötlő tényt felemlítenem. Magyarországot par excellence búzatermelő országnak szokták feltüntetni és a búzatermelő Magyarországon a búza átlagos termése az 1901—1905. évek átlagában ha.-ként 12.2 q volt, míg a silányabb talajú, de jobban műveit német birodalom átlagtermése 18.8 q volt, vagyis 62%-kal nagyobb. A németországi nagyobb birtokokon éppen nem ritkaság a ha.-kénti 25—35 q búzatermés sem, holott Magyarországon a maximum 17—18 q ha.-ként.

A másik feltűnő bizonyíték állattenyésztésünk elmaradottsága. Az összes háziállatokat szarvasmarhára redukálva, 1895-ben 100 hold szántóföldre esett a törpebirtoknál 113, a nagybirtoknál 32 szarvasmarha. Ez az adat legjobban mutatja, hogy a nagybirtok gazdálkodása mennyire extenzív. Ahol ily kevés a háziállat, ott kevés a trágya és ezért ott lehetetlen a rendszeres talajjavítás is, ami pedig előbb-utóbb a talaj terméserejének kimerülését vonja maga után.

Ez a kimerülés több helyen jelentkezik is már. Az extenzív gazdálkodás következtében — ami eredménye a

helytelen birtokmegoszlásnak és gazdasági tudatlanságnak — tényleg oda jutottunk, hogy Magyarország, mely egykor egész Középeurópa élestára volt, szűk termés idején már nem képes a növekedő lakosság élelmiszerszükségletét ellátni és buzabehozatalra szorul, s 1909-ben már 10 millió q búzát kellett importálni. Állattenyésztésünk sem képes a fokozódó husszükségletet kielégíteni, és ez a körülmény egyik előidézője a husdrágaságnak. Nem vagyok a kisbirtok rajongója és nem várom azt, hogy a kisbirtok rendszerére való átmenet, amennyiben jelenlegi erőviszonyaink mellett egyáltalában lehetséges, oly tűneményes hatásokat idézne elő, mint sokan hiszik. De kétségtelen dolog, hogy a magyar nagybirtoknál még a magyar kisbirtok is jobban szolgálja a gazdasági és üzemi haladás igényeit és hogy a fejlődés egyre jobban és jobban a kisüzemi termelés felé visz. Ezzel befejeztem a statisztikai adatok felolvasását, s most ismertetem ama rendszabályokat, melyekkel a nagybirtok gazdasági inferioritását ellensúlyozni igyekszik.

Erre a legalkalmasabb eszközöket a vámpolitika szolgáltatja s azért részletesebben szándékozom vele foglalkozni. A közös vámterületet, hogy Bismarck kifejezésével éljek, toronymagas agrárvámok védik. Ezek minimális vámok, azokat a kormányoknak más államokkal szemben még szerződési utón sem szabad leszállítani. A búza vámja q-ként 6 kor. 30 fillér. Az ökör vámja darabonként 60 korona, élő súlyban számítva 100 kg.-ként 9 korona 40 fillér. Az agrárvámok eredete a 70-es évek végére vezethető vissza. A nagybirtokosok ezt megelőzőleg a szabadkereskedelem leglelkesebb hívei voltak, mert úgy a német, mint a magyar mezőgazdák exportra voltak utá'va és azért a szabad forgalom érdekükben állott. Természetesen ekkor lenézték a védvamos iparágakat, hazafias intenciójukat vonták kétségbe, a védvamos törekvéseket pedig kapzsiságra vezették vissza. A múlt század 70-es éveiben megindult az amerikai verseny. Az Északamerikai-Unióban a nagy bevándorlás folytán egyre

ujabb és újabb területek kerültek eke alá és az amerikai mezőgazdaság mint félelmetes versenytárs lépett fel az európai piacokon, elsősorban Angliában. Míhelyt a nagybirtokosok e verseny hatásait érezni kezdték, cserben hagyták a szabad kereskedelmet, s elsőnek a német birodalom 1879-ben az agrár védvámok rendszerére tért át. Ezt a példát követte azután a monarchia is. Természetesen most a védvámrendszer lett a hazafiság legfontosabb követelményévé, a freetradek lettek a hazaárulók és a Bécsben 1910 november 12-én megtartott agrár értekezlet a legteljesebb önérettel jelentette ki, hogy a védvámrendszer az állam legbiztosabb alapja. A vámvédelem egyre jobban és jobban nőtt, éppen abban az arányban, mint az amerikai verseny csökkent és akkor érte el a legnagyobb magasságot, amikor az amerikai államoknak búzaexportja a minimumra zsugorodott össze, beigazolódván a francia közmondás helyessége: l' appetit vient en mangeant. Oroszország valamennyik városában évtizedeken át küldtek katonai őrséget a város közelében levő pusztaságra. Miért és mi célból, senki sem tudta megmondani. De végre hosszú idő múlva megvizsgálták a dolgot és akkor rájöttek, hogy azon a helyen valamikor katonai ruharaktár állott, mely azonban tűz folytán már réges-régen elpusztult a földszinéről. De mivel benne volt a szolgálati utasításokban, az őrség azért továbbra is mindennap kivonult arra a helyre. Ugyanígy vagyunk az agrárvédvámokkal is. Valamikor az amerikai verseny megindulása idején volt némi jogosultságuk, de ez már régen elmúlt. Ám az agráriusok még most is kiküldik az őrséget, sőt azt meg is kettőztetik, hogy az amerikai verseny veszedelmének útját állja. Ők időközben rájöttek arra, hogy a védvámrendszer igen okos dolog, kényelmi szempontból pedig egyenesen megfizethetetlen, mert lehetővé teszi a legkisebb erőfeszítéssel a legnagyobb haszon elérését. Vámvédelem nélkül csak intenzív gazdálkodással lehetne a földbirtok jövedelmezőségét fokozni. Ki fogja magát megerőltetni, amikor sokkal kényelmesebben a vám felemelésével lehet az

árakat felszórfolni és így több jövedelmet elérni. Mikor Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter egyik programbeszédében oda nyilatkozott, hogy a magyar mezőgazdaságnak az a baja, hogy nem termelünk, eleget és a fő cél a föld termelőképességének emelése legyen, a nagybirtokosok élesen támadták őt ezen elvek hangoztatásáért és azt mondták, nem erre, hanem minél fokozottabb vámvédelemre van szükség.

Az agrárvámok sajátlagos természetrajzának egy érdekes adaléka az állatvámok története. Az állattenyésztést kontinentális piacokon sohasem fenyegette az amerikai verseny, mégis minthogy a búzát rendszerint azok vetik el, akik az állatokat tenyésztik, az amerikai verseny ürügye alatt behozták és később felszórfolták az állatvámokat is. Az étvágy itt azonban még határtalanabbnak mutatkozott, mint a gabonavámok terén, mert nem elégedtek meg a magas vámokkal, hanem kitalálták az u. n. állategészségügyi zárlatot, amely módot ad mindegyik államnak arra, hogy piacát a külföldi állatbehozatal előtt bármikor elzárhassa, úgy hogy a külföldi állat még a magas vámok lefizetése mellett sem teremthet versenyt a felföldinek. Bár az állategészségügy védelméről csak élő állatok behozatalánál lehetne szó, mindez azonban nem zavarja meg az agráriusokat abban, hogy a levágott hús behozatalát is teljesen kizárják vagy legalább is szűk korlátok köze ne szorítsák.

Az agrárvámvédelem káros hatásai minden kontinentális államban megnyilvánulnak. Következésképpen elsősorban a búzaterület növekedése, az extenzív gazdálkodás kiterjedése, mert a mesterséges áremelkedés folytán oly területeket is, melyek az okszerű gazdálkodás követelményei szerint arra egyáltalában nem alkalmasak, búzával vetnek be. Az állatvámok és az állategészségügyi zárlat által előidézett áremelkedés az állattenyésztés fejlődését a legnagyobb veszélylyel fenyegeti, mert a gazdákat arra csábítja, hogy a pillanatnyi haszon kedvéért a borjúkat és a növendékmarhákat, sőt törzsállományukat is eladják. Következésképpen a védvámoknak a

nagy drágaság, amely a legsúlyosabban nehezedik a városi polgárságra és munkásságra, sőt a mezőgazdasági lakosságnak ama rétegére is, mely nem ad el állatokat.

A nagybirtokosok az agrárvámrendszer megindokolásánál arra hivatkoznak, hogy ez a kisgazdák érdeke. És minthogy a kisgazdák a lakosság többségét teszik ki, az ő érdekükben indokolt a többi osztályok megterhelése. Ami a gabonavámokat illeti, erre nézve Németország tekintetében Lujo Brentano mutatta ki meggyőzően, hogy a gabonavámok csakis a nagybirtok érdekeit szolgálják és a kisemberek jelentékeny részének ártalmára vannak, mert a kisbirtokosok többsége eladásra nem termel gabonát, ellenben mint munkaadó és fogyasztó épp oly súlyosan érzi a drágaság következményeit, mint az egyéb osztályokhoz tartozó egyének. A magas gabonaáraknak egyik kísérő jelensége a magas takarmányár. Ez pedig ellensúlyozza a kisgazdának az állattenyésztésből folyó nyereségét. Ausztriában Reichsritter von Pantz mutatta ki nem rég megjelent brosürájában, hogy a magas gabonavámok rendszere a tönk felé sodorja az alpesi tartományok kisgazdáinak tulnyomórészét. Kimutatta ezt hivatalos statisztikai felvételek alapján, melyeket az osztrák földművelésügyi minisztérium, minthogy azoknak eredménye kedvezőtlen volt a nagybirtokosokra, nem mert közzétenni. Ugyanez Magyarországon is kimutatható, mihelyt a kellő adatok rendelkezésünkre állanak. Az agráriusok azonban minderről tudomást nem akarnak venni és úgy Németországban, mint Ausztriában és Magyarországon a gabonavámok ellen intézett támadásokat azzal igyekeznek visszaverni, hogy a gabonavám a kisbirtokosok érdekében van.

Ugyanez az érv a husvámok és husdrágaság tekintetében. A napokban megtartott ankéten több agrárius cáfolatot nem tűrő módon fejtette ki, hogy a nagybirtokosoknak a magas állatárakból semmi hasznuk nincsen. És hogy mégis ellenzik a szerb élőállat behozatalát, ennek oka, hogy a kisgazdáknak érdekében van a mai rendszer és azért nem

engednek azon változtatni. Kétségtelen dolog, hogy a kisbirtokosok inkább állattenyésztők, mint szemtermelők és hogy az állatállomány túlnyomó része a kisbirtokosok kezén van. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kisgazdáknak a magas állatárakból tényleg oly haszna van, mint azt feltűnnetni szeretnék, hiszen a búzatermő területnek is a nagyobbik fele a kisgazdák kezén van és az ma már kétségtelen, hogy a magas búzaárak ruinálólág hatnak reájuk. Csak a Pantz által közzétett adatokkal hasonlatos részletes statisztikai felvétel útján tudnánk megállapítani, hogy a kisbirtokosoknak tényleg annyira érdekében vannak-e a magas állatárak és hogy az áremelkedésből eredő hasznot nem ellensúlyozza-e a takarmányra fordított nagyobb kiadás, az ipari cikkeknek, munkabéreknek éppen az élelmiszerdrágaság következtében beállott emelkedése stb.

De ha el is fogadjuk azt a tételt, hogy a kisbirtokosoknak tényleg hasznuk van a magasabb húsárakból, akkor sem indokolt a mai elzárkózási rendszer merev fenntartása. Egyik ankétén egy felszólaló, aki a szerb élőállat behozatala ellen foglalt állást, kiszámította, hogy a husdrágaság tekintetében 5 és $\frac{1}{2}$ millió embernek a magasabb húsárak állanak érdekében. Ehhez a számításhoz sok szó férne, de fogadjuk el az egyszerűség okáért, mert ekkor is joggal fel lehet vetni a kérdést, hogy lehet-e 5 és $\frac{1}{2}$ millió ember kedvéért, akik a népszámlálás várható eredményére való tekintettel legfeljebb 28 %-át teszik ki az ország lakosságának, a többi 70—72 %-ra ily súlyos terhet róni. A megvédeni kívánt kisbirtokosok körében szerepelnek a 30, 40, 70, 80 holdas gazdáknak tízezrei. És nem tudjuk megérteni, hogy ezek, akiknek földbirtoka igen jelentékeny vagyoni erőt képvisel, miért szorulnak különösebb védelemre a mezőgazdasági és ipari proletárnál, a köz- és magánhivatalnokok cifra nyomorúságban élő és napról-napra tengődő tömegével szemben. Az agráriusok haragusznak legjobban azért, ha az államra azt mondják, hogy az az osztályuralom hatalmi szervezete

Nos tehát az államnak, amelynek hivatása szerintük az, hogy a különböző társadalmi osztályok érdekeit egyensúlyba hozza, éppen ezen a ponton volna jelentékeny szerepe. Enyhíteni a husrágaságon olyanképen, hogy a kisbirtokosoknak alacsonyabb rétegei, akikről meg kell jegyezni, hogy minél kisebb a birtokuk, annál csekélyebb is a magas húsrágásokból a hasznuk, ne szenvedjenek súlyos sérelmet, viszont a városi lakosság és a fogyasztó rétegek megterhelése is enyhíthetők. Azok az indítványok, amelyek az utóbbi időben a husrágaság enyhítésére felmerültek, mint pl. a szerb élőállat behozatalának megengedése és az argentinai fagyaszott hús importja, képtelenek volnának egymagukban az állatáraknak oly esését eredményezni, mely a kisemberek existenciájának letörésével volna egyértelmű. Hiszen az agráriusok a napnál fényesebben bebizonyították, hogy Szerbiában egyáltalában nincs eladó marha és az argentinai hús élvezhetetlen. De ha ezeket az egyszer így — egyszer úgy érveléseket figyelmen kívül is hagyjuk, kétségtelen, hogy igen csekély lenne a szerb és argentinai import hatása és csak arra volna jó, hogy a húsrágások további felszórólását megakadályozza és időnként némi enyhülést hozna. Az is megszívlelendő indítvány, hogy a gabonavámokat el kell törölni és a husvámokat mérsékelten leszállítani, hogy ez a kiscsászáraknak némi védelmet nyújtson, ellenben a takarmányárak esésével visszanyerjék azt, amit az állatárak csökkenése folytán elvesztettek. A nagybirtokosok azonban dacára annak, hogy ők be tudják mindig igazolni, hogy úgy a gabona, mint az állatvámok nekik nem szükségesek és csak a kisbirtokosoknak kedveznek, a legmerevebben elleneznek minden ilyen indítványt és annak csak felemlítését is hazafiatlanságnak nyilvánítják. Természetesen tisztán önzetlenségből. Pedig a takarmányárak olcsóbbá tétele rendkívül sürgős feladat lenne, mert az utolsó takarmányszük esztendőik beigazolták, hogy a magas takarmányárak a kiscsászárak csődjét idézik elő, kik nem tudván az állatok eltartásáról gondoskodni, azokat

minden áron piacra kénytelenek dobni és egyszerre elvesztik a magas árak reményében tett minden befektetésüket. Ez a helyzet pedig minden rossz termésű évben ismétlődhetik.

Hogy a nagybirtok önzetlensége mily értékű, ezt legjobban a következő példa is mutatja: Az 1906-iki szerződések megkötése és az autonóm vámtarifa megalkotása alkalmával csak azzal a feltétellel egyeztek bele, hogy a Balkán államok részére bizonyos igen szűkre szabott behozatali kontingens adassék, ha az állatvámok mostani magasságukban állapíttatnak meg és az állategészségügyi zárlat egész merevségében életbe lép. Amint akkor mondták, saját érdekük feláldozásával hozták meg a fogyasztás könnyebb kielégítése végett ezt az áldozatot, és mi történt? A magas állatvámok hasznát már 5 év óta élvezik, de a Balkán államokból — eltekintve néhány hónapi mérrékelt szerb behozataltól — sem élő állat, sem egy kilogramm hús még át nem jött a határon. A szerződéseket nem lehetett megkötni, mert vagy oly követeléseket támasztottak, melyeket a Balkán államok nem teljesíthettek, vagy lehetlenné tették úgy Ausztriában, mint Magyarországon a szerződések megszavazását, az élő állat behozatalát kizárták, a levágott hús leszállítását pedig oly feltételekhez kötötték, amelyeknek rövid időn belül sem Szerbia, sem Románia nem tud előreláthatólag megfelelni. Ők, akik mindenha az alkotmányosság legfőbb öréül tolták fel magukat, ujjongva tapsolnak annak a titkos egyezménynek, melyet a parlament és a közvélemény ellenőrzési jogának kijátszásával a magyar és osztrák agráriusok nyomása alatt a két kormány a balkáni állat- és huszbehozatal kizárása érdekében megkötött.

A legfőbb indok, amiért a nagybirtokosok a védvám rendszeréhez mereven ragaszkodnak, nem annyira abban a közvetlen haszonban rejlik, mit a termény- és állatarak növekedése okoz, hanem a föld árának a védvámrendszerrel összefüggő emelkedésével.

Németországra többen, köztük Lujo Brentano és Gothein

kimutatták, hogy a védvámok következtében a föld ára hihetetlen mértékben megnövekedett. Ebben van a földbirtokosok legfőbb haszna, kik parcellázás útján a földéhes paraszt-ságra eddig nem is hallott árákon rásózzák földjeik egy részét s ilyen módon adósságaik tekintélyes részét kifizetik. Ez nálunk még jobban sikerült, mint a német nagybirtokosoknak, mert a földéhség Magyarországon, ahol a nagybirtok terjedelme sokkal nagyobb, még erősebb mint Németországban. Erről még a kivándorlás ismertetésénél fogok szólni.

Hasonló vonásokat tüntet fel a nagybirtok adópolitikája is. A magyar adórendszernek három fontos ismertető jele van. Előnyben részesíti a vagyonos osztályokat a vagyontalanokkal szemben, a vagyonos osztály keretén belül favorizálja a földbirtokosokat az iparosok, kereskedők s az értelmiségi foglalkozásaikkal, valamint a hivatalnokokkal szemben, a földbirtok körében pedig a kisbirtok rovására előnyben részesíti a közép- és nagybirtokot. Szóval az adórendszernek legfőbb ismertető jele a nagybirtok megkímélése. Adórendszerünkben egyedül a földadó az, melynek hozadéka egyre csökken, míg a további adóknak eredménye állandóan emelkedik. A földadó 30 év óta kontingentálva van, azaz 74 millió koronánál — mely a valóságban rendszerint nem tesz ki 67 milliónál többet — nagyobb összeget az államnak nem szabad belőle bevenni. Hosszas agitáció után a kontingentálást az általános kereseti adóra is kiterjesztették, de a törvény még nem lépett életbe. A földadót nem a tiszta jövedelem, hanem a több mint 30 évvel ezelőtt készített kataszteri becslés adatai alapján vetik ki, mely adatok figyelmen kívül hagyják éppen a földjáradéknak a védvámok hatása folytán az utóbbi időben beállott ugrásszerű emelkedését, az állattenyésztésből és a mezőgazdasági segédüzemekből nyert óriási hasznot.

Hegedűs Lóránt mutatta ki a magyar adórendszeréről írt könyvében, hogy mennél nagyobb a földbirtok, annál szembeötlőbb az aránytalanság a kataszteri hozadék és a

tényleges földjövedelem között, és hogy a nagybirtokosok egy jelentékeny része 15—35-szor nagyobb jövedelmet huz, mint amennyi után adót fizet. A Wekerle-féle adóreform egyik szemfényvesztése volt, hogy elrendelte ugyan a kataszteri kiigazítást a fennforgó aránytalanságok megszüntetése végett, de a döntést vármegyei és országos bizottságokra bízta, a melyekben a nagybirtoknak és középbirtoknak óriás többsége van és kisbirtokos legfeljebb mutatóba kerül be csak azért, hogy az ő szereplésével igazolni lehessen a kiigazítási művelet igazságosságát. Kiigazítást, mint az eddigi közlésekből meggyőződünk, nagyon kevés esetben kértek és bár nincsenek arra adataim, de meg vagyok győződve, hogy az esetek túlnyomó részében az lesz az eredmény, hogy még meglevő kataszteri jövedelmet is lejjebb fogják szállítani.

A földadó megcáfolja Deák Ferencnek híres mondását, hogy az adó sohasem lehet kisebb, mert 1867 óta 4 ízben szállították le.

Adórendszerünknek lényeges ismertető jele, hogy benne a fogyasztási adók és állami egyedárúságok tulnyomóak, és hogy annak eredménye messzire felülmúlja az egyenes adók hozadékát és a földadóból eredő bevétel ma már az állam összes bevételeinek csak 4%-át teszi ki. Fogyasztási adóink eredményének óriási emelkedése ismét a nagybirtokosok érdekeire vezethető vissza. A szeszadónak, cukoradónak és dohányegyedárúságnak nagy hozadéka lehetővé teszi, hogy a nagybirtokosoknak a mezőgazdasági szeszfőzők és a dohánytermesztési engedélyek, valamint a dohánybeváltási árak meghatározása körül a legkülönbözőbb „Libesgabe”-kat juttassák. A cukoradó rendszere pedig szintén lehetővé teszi, hogy nagyüzemek részére a cukorrépatermelés nyereséges legyen.

A magyar adórendszerben teljesen hiányoznak a fényüzési adók. 1875-ben a pénzügyi helyzet nyomása alatt behozták ugyan a kocsi-, lótartási és cselédtartási adót, de mihelyt az államháztartásban a legelső kedvező fordulat mu-

tatkozott, szinte amerikai sietséggel törölték el az új adónemeket. Bezzeg a kiscgazdákat sújtó II. osztályú kereseti adó több mint 40 évig állt fenn, míg végre nagynehezen eltörölték, de a törvény még nincs életbeléptetve. A Wekerle-féle adóreform minden osztályra nézve adóemelést jelentett, egyedül a földbirtokosok adóját szállították le 20%-kal és el akarták hitetni a többi foglalkozási ágakkal is, nehogy azok elégtelenségét felkeltsék, hogy az ő adójukat is le fogják szállítani. A magyar államháztartás szempontjából, de különösen szociális szempontból az adórendszer reformjának első és elengedhetetlen lépése a progresszív földadé behozatala. Minthogy a kisbirtokosoknak a megkímélése a nagybirtokosokat erősebben terhelné, csak könnyen megérthető, hogy ez az osztály a progresszív földadót a leghevesebben ellenzi; tudományos képviselői kimutatják, hogy a progresszív földadó elméletileg lehetetlen, hírlapjai pedig azt hirdetik, hogy aki a progresszív földadót akarja, a földbirtokos osztály ellen izgat és idegen érdekek szolgálatában áll.

A militarizmusoz való viszonya a nagybirtoknak egyike a lég humorosabb kérdéseknek. A parlamentben mindenha a nagybirtok képviselői voltak azok, akik a közjogi kérdések kiélelésére törekedtek. Ők kezdeményezték azt az obstrukciót, mely a létszámemelést 10 évre odázta el és ők voltak nrndig, de különösen az 1889. évi véderövita óta, akik a közvéleményt hadseregellenes hangulatba vitték bele.

Mióta a munkáskérdés főleg a mezőgazdaság körében kiéleledett, minden hadseregellenes tendenciájuk dacára rendkívül szívesen veszik igénybe a katonaságot a sztrájkok leverésére és a munkások fékentartására és ebbéli kívánásaik oly toladó módon nyilvánultak meg, hogy maga a hadügyminiszter volt kénytelen őket mérséklésre inteni. 1905-ben a katonai kérdések, főleg a vezényszó miatt nyílt konfliktusban voltak az uralkodó házzal, és a Fejérváry-kormány részére lehetlenné tették a parlamentáris kormány-

zást és a békés kiegyenlítést. Amikor azonban az aratósztrájk az egész Dunántúlon elharapódzott, ők voltak az elsők, akik a hazaáruló kormányhoz fordultak, hogy karhatalommal védje meg őket munkásaik követeléseivel szemben. A katonai költségek emelésének nem ellenségei, mert a katonai szállításokból igen nagy hasznot húznak különösen az utóbbi időben, amióta keresztülvitték, hogy rájuk nézve — természetesen ismét a kiscgazdák védelmének ürügye alatt — kedvezményes szállítási feltételek állapíttassanak meg. Nemrégiben egy német élclapban olvastam, hogy egy magasrangú tábornok beszélget egy civilvel, aki kijelenti, hogy híve a felemelt létszámnak és az erősebb fegyverkezésnek. A tábornok elismerőleg mondja, mily szép az ilyen nyilatkozat, mert sajnos a polgárság körében kevesen gondolkoznak így. Kérdi tőle, mi a foglalkozása, mire a fegyverkezést óhajtó férfiú kijelenti, hogy katonai szállító. Erre az önzetlen szempontra vezethető vissza a nagybirtokosok magatartása is. 1909 tavaszán rendkívül háborús hangulatban voltak és a nemzeti becsület védelmének ürügye alatt izgatták a közvéleményt háborúra Szerbia ellen. Kettős célból. Egyrészt, hogy lehetetlenné tegyék a mainál kedvezőbb szerb szerződés megkötését és mert továbbá a háborúnak a kilátása ebben az időben, midőn a búzaáraknak emelkedése mar bekövetkezett, nagy nyereséggel kecsegtette őket. A magyar vezényszót és egyéb nemzeti vívmányokat többek köiött azért is sürgetik, mert ezáltal fiaikat, rokonaikat, gazdatisztjeik gyermekeit könnyebben helyezhetnék el a hadseregben, mint most, amikor németül keil nekik megtanulni.

A nagybirtok szociálpolitikáját a mezőgazdasági munkásokkal és cselédekkel szemben a csendőrség gyakori fegyverhasználata és a drákói kihágási büntetések jellemzik, ami különben nem is lehet másképen egy olyan országban, ahol a szocialista mozgalmakról még mindig a budapesti államrendőrség főkapitánya szokott a közönségnek beszámolni. A mezőgazdasági munkások túrhetetlen helyzete idézte elő

a mult század 90-es éveinek véres agrármozgalmaival, melyekre a válasz az 1898:11. t.-c. volt. Ez elkobozza a mezőgazdasági munkások koalíció-jogát, nemcsak a sztrájkot, hanem annak összes előkészületi cselekményeit a legszigorúbb büntetésekkel sújtja és a büntetések kiszabását a közigazgatási hatóságokra bizza. Akkoriban fellármázták a közvéleményt azzal, hogy ezen szigorú intézkedésekkel szemben nagy előnyöket nyújtanak a munkásoknak. Ezek a vívmányok azonban papíron maradtak és közéjük tartozott az is, hogy 1848 után 50 évvel a robotot és egyéb hasonló szolgáltatásokat eltörölték, ami arra mutatott, hogy azok tényleg fennálltak. Hogy ezek tovább is megmaradtak, azt ismét igazolja az 1907. évi cselédtörvény, amely 1848 után 60 évvel ismét eltörölte őket. A munkaidő nincs meghatározva, a törvény bájos egyszerűséggel csak annyit mond, hogy a munkaidő napkeltétől napnyugtáig tart. A törvényes munkásvédelemre nézve jellemző, hogy hiteles adatok szerint a mezőgazdasági munkások körében 1900-ban 300.000 7—14 éves gyermek dolgozott. Szemfényvesztés céljából 1900-ban megalakították a cselédpénztárat, mely azonban igen vérszegény intézmény, s 1907-ben mikor az ipari munkások baleset és betegség elleni biztosításáról szóló egységes törvény megalkotása volt napirenden, a nagybirtokosok önzetlensége lehetetlenné tette, hogy a biztosítási kötelezettség a mezőgazdasági munkásságra is kiterjesztessék. Az 1898: II. t.-c.-hez hasonló a mezőgazdasági cselédekről rendelkező 1907: XLIV. t.-c. A magyar alkotmánynak egyik legfontosabb alapelve, mely az 1869. IV. t.-c. 1. §-ában foglaltatik, hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elválasztandó. Ennek dacára a mezőgazdasági munkások és cselédek ügyeiben oly esetben, amikor 2 hónapi elzárás, tehát horribilis szabadságvesztés büntetés kirovásáról és gyakran a vádlottak százairól, sőt ezreiről van szó, az ítélkezés a közigazgatási hatóságok körében marad. A nagybirtokosoknak nem volt bátorságuk ezt a jogot a független kir. bíróságokra ruházni. Mikor a budapesti kereske-

delmi és váltótörvényszék eltörléséről tárgyaltak, egy volt magyar igazságügy miniszter egy 1498. évi törvényre hivatkozva érvelt. Mikor azonban a mezőgazdasági munkásokról van szó, akkor ezeknek az uraknak az emlékezete sokkal rövidebb és még az 1869-iki törvényekre sem emlékeznek.

Hasonló magatartást tanúsítanak az ipari munkásokkal szemben is, mert nagyon jól tudják, hogy az ipari munkásmozgalom minden erősödése a mezőgazdasági munkásmozgalmak erősödését jelenti, s mert tudják, hogy a szervezett ipari munkásság tisztában van a nagybirtok önzetlenségével és azt többé járszalagon vezetni nem lehet. Ezért a koalíciós időkben a nagybirtokosok parlamentje és sajtója volt az, mely folyton a legerélyesebb intézkedéseket követelte a munkásmozgalom letörésére és gyakran oly lehetetlen kívánásokkal állott elő, hogy még a koalíciós minisztérium sem teljesítette azokat.

Egy tipikus példája volt ennek az irányzatnak az ipartörvényjavaslat, amely egyrészt a kisiparosokat óhajtotta bizonyos reakciós intézkedések ígéretével megnyerni, másrészt azonban az ipari munkásmozgalmat akarta a legkülönbébb intézmények és intézkedések útján béklyóba venni. A javaslatnak a sztrájkokról szóló fejezete elismerte a munkások sztrájkjogát, s a kormány a külföldi sajtókban el is helyezte a fellengő dicséreteket, hogy íme a magyar ipartörvényjavaslat milyen szociális magaslaton áll, számol az idő követelményeivel és a sztrájkot elismeri. A törvényjavaslat összes további intézkedései azonban arra valók voltak, hogy az elvben megengedett sztrájkok gyakorlását a munkások részére a gyakorlatban lehetetlenné tegyék s igen éles elméjű szociálpolitikusok sem tudták a törvényjavaslat alapján megállapítani, hogy tulajdonképpen mikor is szabad az ipari munkásoknak sztrájkolni.

Szólanom kell továbbá a nagybirtoknak az iparral és kereskedelemmel szemben elfoglalt ellenséges magatartásáról, mely a közéletben agrár-merkantil harc néven ismeretes. A

nagybirtok elsősorban azért ellensége az iparnak és kereskedelemnek, mert azok növekedő súlyától és jelentőségétől a saját egyeduralmát félti. Másrészt azonban — jól kigondolt taktikával — az ipart és kereskedelmet, de különösen az utóbbit úgy akarja feltüntetni, mintha az ország minden gazdasági és szociális bajait a kereskedelem visszaélései okoznák, és folytonos kereskedelemellenes kirohanásaival és törvényjavaslataival ébren akarja ezt a hitet a közönségben tartani. Nem akarom ezen a ponton b. figyelmüket bővebben igénybe venni, mert idevonatkozó nézeteimet már sok helyen elmondottam és nem óhajtok túlságosan részletesen kiterjeszkedni olyan dolgokra, amelyek speciálisan csak a kereskedőket érdeklik.

Ennek a vám- és adópolitikának, a mezőgazdasági munkásokkal és cselédekkel szemben való bánásmódnak következménye az a nagyméretű kivándorlás, melyről nemzeti büszkeséggel állíthatjuk, hogy felülmúltuk vele a legtöbb európai államot. 1902-től 1906-ig tőlünk Amerikába 657.646 ember vándorolt ki. Ez a szám később némi hanyatlást mutat, újabban azonban nagyon emelkedik és a végeredmény az 1907—1912. időszakban sem lesz kevesebb.

A nagybirtokosok eleinte erőszakos eszközökkel akarták útját állani a kivándorlásnak. Arra egy pillanatig sem gondoltak, hogy emberségesebb szociálpolitikával és adórendszerrel tegyenek valamit a baj enyhítésére. Később megelégedtek azzal, hogy a mezőgazdasági cselédeknek megnehezítsék a kivándorlást, mert a mezőgazdasági munkabérek a kivándorlás dacára sem emelkedtek oly mértékben, hogy az rájuk elviselhetlenné vált volna. Sőt, bármily óriási az a vérvesztés, melyet az ország a kivándorlás által szenved, a nagybirtokosok mégis bizonyos fokú megnyugvással nézték azt. Kivándorolni elsősorban a legbátrabb, legmerészebb, leg-energikusabb és legvállalkozóbb szellemű emberek szoktak, akikben megvan az akaraterő, hogy helyzetükön javítsanak, szóval az alsóbb nép osztályoknak legtehetségesebb, legfor-

radalmibb rétegei. Az amerikai kivándorlás a levezető csatornája lett a nagybirtok ellen felgyülemlett indulatoknak, és ha ez be nem következik, az agrár zavargások Magyarországon állandósultak volna.

Van az amerikai kivándorlásnak egy momentuma, ami nekem még jobban fáj, mint az a tény, hogy épp a legtehetségesebb, legbátrabb, legforradalmibb gondolkodású emberek szívja fel Amerika és ekkor arra a sok millióra gondolok, amit Amerikából küldenek és hoznak haza ott dolgozó honosaink. Ez az összeg az utolsó évben már majdnem 300 millió koronát tesz ki. Kivándorlóink Amerikában a legmegfeszítettebb munkával és nélkülözéssel nagy összegeket takarítanak meg. Földünk népének régi és természetes betegsége a földéhség, melyet csillapítani annál kevésbé tud, mivel a nagybirtok, de főleg a kötött birtok ott terpszkedik majdnem minden falu határában. Az amerikai pénzen az itthonmaradt családtag vagy a visszatérő kivándorló földet akar szerezni minden áron és így hallatlan mértékben felverték úgy a föld árát, mint a bérleti összegeket. Ebből elsősorban a nagybirtoknak van haszna, amely egyrészt — mint már említettem — horribilis áron parcellázta szét birtokainak egy részét s az így nyert összegeken tehermentesítette a többit, másrészt a föld után sóvárgó parasztság egymás ellen licitálja fel a bérleti árakat és emeli a nagybirtokosok járadékát.

A nagybirtokosok kormányzása által Amerikába kergetett parasztság nehezen összekuporgatott pénze Magyarországra jutva a nagybirtokosok hasznát emeli, az ő pozíciójukat erősíti és minden verejtéksepp, melyet magyar véreink az amerikai bányákban hullatnak el csak arra jó, hogy azokat gyarapítsa, kik őket kiüldözték ebből az országból. Irland szomorú példája jut eszünkbe, amire Lloyd George is kitért egyik választási beszédében. A liberális kormányt támogató ír nemzeti párt ugyanis választási célokra a nyáron az amerikai írek között nagy összegeket gyűjtött össze. A konzervatívok természetesen ebből hazaárulási komédiát csi-

náltak és azt hirdették, hogy a kormány a nemzetet idegen pénzen akarja letörni. Lloyd George rámutatott arra, hogy az angol lordok máskor nem szoktak ilyen idegesek lenni az amerikai pénzzel szemben s azt mindig elfogadják, mikor megkopott családi címerüket amerikai milliárdos lányok kétes eredetű hozományával kell bearanyozni. Az ellen sincs kifogásuk, hogyha az Amerikából hazaküldött ír pénzek segélyével az otthonmaradottak magasabb bérleti árakat fizetnek, vagy pedig, ha az amerikai ír pénzek segélyével drágán adhatják el az ír parasztnak terméketlen földjeiket. E párhuzamból is látszik, hogy az egész világ egy ország. Az osztályuralom jellemző vonásai mindenütt azonosak.

II.

Vizsgáljuk most a nagybirtok hatásait a kulturális, jogi és társadalmi életre. Tekintettel az előrehaladott időre, rövidre fogom mondanivalóimat.

Magánjogunk dologjogi részében a földtulajdon egyoldalú védelmét célozza. A tagosításról és az úrbéri rendezésről szóló, valamint egyéb mezőgazdasági törvényeink mind arra irányulnak, hogy a földesúr helyzetét a volt jobbágyokkal és parasztsággal szemben előnyösebbé tegyék. Ha az általános választójog ellen kell argumentumokat felhozni, akkor lehet a XV. századból eredő törvényekre hivatkozni, ellenben a kir. Curia elévülteknek mondja ki a holtkéz birtokszerzésére vonatkozó törvényeket, — melyek legutóbbika 3 századdal később — 1715-ben hozatott.

Közjogunk minden intézménye arra irányul, hogy a nagybirtok korlátlan befolyását fentartsa. A törvényhozásnak egyenjogú tényezője a főrendiház, mely az egyházi és világi nagybirtok képviselőiből kerül ki és egyéb elemek ott csak hatodrangú szerepet játszanak

A választói jog terén a nagybirtok a leghalásosabb ellensége az általános egyenlő és titkos választójognak, mert a cenzusos szavazati jog és főleg a nyilvános szavazás az ő

uralmának legbiztosabb alapja. A nagybirtok hatalma különösen a nyilvános szavazás folytán oly erős, hogy még a kormány is tehetetlen vele szemben. Tisza István azért bukott meg az 1905. évi választásokon, mert szembeszállt a nagybirtokkal, mely mindenütt a koalíciós jelölteket támogatta és ország-világ csodálkozására óriási többséggel győztek oly helyen a függetlenségi jelöltek, ahol emberemlékezet óta csak kormánypártit választottak. Ez a bűvös hatás a nagybirtok mindenható befolyására vezethető vissza. Gróf Khuen-Héderváry is csak azért tudott a választásokon győzni, mert a nagybirtokosok Tisza István befolyására melléje állottak. Nélkülök, illetőleg ellenük még főispánokat sem tudott volna kapni. Ennek a támogatásnak meg is volt az ára, mert az általános választójogról, mely a Héderváry kabinet vállalkozásának alapját képezte, most már nem szabad beszélni. A közjogi politika forszírozása és a közjogi kérdések állandó napirenden tartása is a nagybirtok érdeke, mert szüksége van arra, hogy ezen kérdések kiéleltetésével a választópolgárok és a nagy tömegek figyelmét a legfontosabb közéleti kérdésekről elterelje és a tömegekben azt a hitet ébressze, hogy ennek az országnak minden baja, minden nyomorúsága az Ausztriával fennálló kapcsolatban és nem az ő uralmukban rejlik.

A közigazgatást a virilizmus és a vármegyei választási rendszer által teljesen hatalmában tartja. A törvényhatósági bizottságok tagjainak felerésze, a legtöbb adót fizetők tehát a vármegyékben túlnyomóan földbirtokosok köréből kerül ki. A jelenlegi választási rendszer pedig lehetővé teszi, hogy minden megyében néhány család tartsa a hatalmat a kezében. A megyei tisztviselők kinevezése ezen a rendszeren nem fog sokat változtatni mindaddig, míg a virilizmus és a mostani választójog fennmarad. A vármegye most is az, ami volt nyolc évszázadon át, *földesúri hatóság*.

A nagybirtok iskolapolitikáját jellemzi, hogy a legutóbbi időben, amióta a szociális ellentétek kihegyeződtek, nyíltan

a felekezeti népoktatás mellett foglal állást. Azokat, akik az állami népoktatás mellett merészelnék felszólalni, a legnagyobb meghurcolásban részesítik. Legutóbb is feloszlattak egy tanítóegyesületet, mely a közoktatás államosítását és a felekezettelen népoktatást írta zászlajára. A felekezeti oktatást a nagybirtok azért favorizálja, mert a felekezeti iskolák nem ismereteket nyújtanak az ifjúságnak, hanem arra tanítják, hogy e földön minden magasabb hatalmak rendelkezésétől függ, a vagyoni és társadalmi különbségek az isteni akarat kifolyásai s ezért sorsába mindenki köteles belenyugodni és majd a túlvilágon fog e földi ínségért jutalmat nyerni. Ezért erősítik Magyarországon a felekezeti iskolákat. Az 1905—1906. iskolaévben 15.510 népiskola közül 12.734 volt felekezeti, 2046 állami és 1473 községi, s a felekezeti iskolákat egyre inkább állami eszközökből tartják fenn. De nemcsak a felekezeti iskolák, hanem maguk a felekezetek iránt is rendkívül bőkezű a nagybirtokosok parlamentje és a költségvetésben évről-évre emelkedik a különböző egyházak segélyezésére felvett összeg. Ennek az oktatási rendszernek a következménye, hogy Magyarországon az összes polgári népesség 49.6 %-ka nem tud írni-olvasni, több mint 300 ezer gyermek állandóan nem jár iskolába negyven évvel az általános tan kötelezettség törvénybe iktatása után és azokkal együtt, akik időnként maradnak ki, egy fél milliót tesz ki az iskolakerülő gyermekek száma. Ha most ezt a számot összevetjük azzal az előbb említett statisztikai adattal, hogy több mint 300 ezer 7—14 éves gyermek végez mezőgazdasági munkát, akkor megérthetjük, hogy miért kedves a nagybirtokosoknak a felekezeti iskola, ahol az imádkozás a fő és nem pedig az, hogy a gyermekek rendszeresen tanuljanak.

A nemzetiségi kérdés kiélesítése szintén a nagybirtok érdeke. A nemzetiségi törvény végrehajtása ugyanis azt jelentené, hogy néhány határszéli megyében a vezetés kikerülne ama nagybirtokos családok kezéből, akik most a megyét hatalmukban tartják. De a nemzetiségi kérdésre szükségük

van mint állandó mumusra, melyet a falra festenek mindenkor, amikor valamely rájuk nézve kellemetlen követelésről vagy reformról van szó. Hiszen a választói jogot is azzal igyekeznek diszkreditálni, hogy a nemzetiségek túlsúlyát fogja maga után vonni és a magyar hegemonia végleg megdől ebben az országban.

A szekularizációt a világi nagybirtok azért ellenzi oly hevesen, mert ezzel a legmegbízhatóbb szövetségesének hatalma gyengülne meg. Hogy a kisbirtokosok sorsának javítására ez volna az egyik leghatékonyabb eszköz, azzal az önzetlen nagybirtokosok nem törődnek.

Mindeme célok érdekében a nagybirtok a közvéleményre, sajtóra, tudományra és irodalomra szinte ellenállhatlan befolyást és erős nyomást gyakorol. Aki nem akar szolgálatába állani, azt üldözéssel, egzisztenciát a tönkretételével és lelki terrorral igyekeznek elnémítani és lehetetlenné tenni. Lefoglalja és kisajátítja a maga részére a hazafiság fogalmát. Hazafi csak az, aki az ő érdekeit támogatja, hazaáruló mindenki, aki cirkulusait zavarni merészeli. Aki az általános egyenlő és titkos választó jogot akarja, az Bécsnek szolgálatában áll, a magyarság hegemoniája ellen tör és azt akarja, hogy ebben az országban idegenek uralkodjanak. Hazafi mindenki, aki a censzos választó jog, pluralitás és főképpen a nyilvános szavazás híve. Aki a progresszív földadót akarja, az nemcsak tudatlan ember, de a földbirtokos osztály ellen is izgat és a magyar állam legerősebb oszlopát akarja ledönteni. Aki panaszkodik az agrár vámok által előidézett drágaság miatt, az mesterséges gyűlöletet akar a mezőgazdák ellen kelteni és szintén osztály elleni izgatást követ el. Hazafi az, aki azt akarja, hogy az, áliatárak magasak legyenek, hazaáruló, aki olcsóbb húst szeretne venni és a hazafiság skálája aszerint változik, amint valaki magasabb, vagy alacsonyabb húsrákért lelkesedik. Az osztrák, magyar és német agráriusok Bécsben véd- és dacsövetséget kötöttek az osztrák, magyar és német fogyasztók ellen. De azért az agrárius sajtó a legdühösebb támadásokat

intézte és osztrák érdekek szolgálatával vádolta meg Budapest székesfőváros polgármesterét, mert fogadta a bécsi polgármester látogatását, aki hosszú idő után ismét tűrhető viszonyt akart létesíteni a két főváros között.

Érdekes párhuzamot lehet vonni a drágasági küzdelem és Budapest székesfőváros lakáspolitikája között. Úgy a lakás, mint az élelmezés elsőrangú szükséglet és mégis azt látjuk, hogy míg az élelmiszerdrágaság elleni küzdelem teljesen meddő, addig a lakáspolitiká terén jelentős eredményeket lehetett elérni. Budapest székesfőváros tavaly az addiginál sokkal humánusabb lakbérszabályrendeletet alkotott meg és a kisházak, kislakások építése tekintetében elismerésre méltó kezdeményezést tett. Ez csak azért volt lehetséges, mert a budapesti ház- és telektulajdonosok a polgárság körébe tartoznak, jelentékeny részök pedig a rendezetlen felekezeti viszonyok között élők sorából került ki. Ezek ellen pedig — szerencsére — még Magyarországon is lehet szociálpolitikát csinálni. Ha Budapesten is úgy volna, mint Londonban és a nagy angol városokban, hogy a nagybirtokosok a legnagyobb telek- és bérháztulajdonosok, akkor ez az üdvös és humánus szociálpolitika mindjárt a kezdetén megbukik, mert akkor ők kimondották volna, hogy a magas házbér nemzeti érdek, az ágyrajárás hazafias intézmény, az új házak építése pedig a földbirtokos osztály elleni izgatás és hazaárulás. Az angliai nagy alkotmányválságot is az idézte elő, hogy Lloyd George a városi telkeket is az addiginál erősebb adóztatás alá akarta vonni. Az angol nagybirtokosok ezt a tervet szocialisztikus tulkapásnak nyilvánították, a lordok házában megbuktatták a költségvetést, felidéztek az alkotmányválságot, amelynek vége még most sem látható be.

Az irodalom és a tudomány minden ágában érezteti a nagybirtok befolyása hatását. A jutalmakat ő osztogatja, az érvényesülés, közéleti pozíciók elnyerése, hírnév, dicsőség mind tőle és a szolgálatában álló tényezőktől függenek, aki pedig más módon mer írni, annak számolnia kell haragjával.

Íróink túlnyomó része abban meríti ki munkásságát, hogy költői és prózai írásműveiben akár öntudatosan, akár öntudatlanul azoknak a nézeteknek, morális elveknek és társadalmi felfogásoknak ad kifejezést, melyek a nagybirtokosok uralmára kedvezőek és hasznosak. Lekicsinyítik és rendszeresen meg-rágalmazzák azokat, akik ellenkező nézeteket mernek vallani. A magyar történetírás a nagybirtokos osztály uralmának dicséretében merül ki. Glorifikálja tetteiket és gondosan, sőt hamisítástól sem riadva vissza, titkolja el az igazságot.

Ha pedig mégis valaki figyelmeztetni meri a közvéleményt egy igaz tényre, ha elmondja, miképen bántak a földesurak jobbágyaikkal, ha kétségbe meri vonni, hogy Werbőczy gentleman és megvesztegethetetlen bíró volt, ha firtatja a szatmári békekötés történetét és kíváncsi arra, hogy mi lett a Rákóczi-birtokokkal, eloldozzák és rászabadítják a reakció összes sajtóvéreibeit. A közgazdaságtanban oly tudományos tételek foglaltatnak, melyek a földbirtok érdekeire kedvezőek. Magyar pénzügyi tudósok szokták legerősebben a progresszív földadót elítélni. Közigazgatásjogi tudományunk nem más, mint a nagybirtok érdekeinek kedvező igazgatási rendszer dicsőítése.

Hölgyeim és Uraim! Nem akarom tovább folytatni a felsorolást, mert már eddig is túlságosan igénybe vettem szíves türelmüket. Lehetne ugyan ezt a tárgyat a végtelenségig folytatni, mert kimeríthetlen ama adatok, bizonyítékok és szempontok tárháza, amelyek a nagybirtok vészes befolyását igazolják. Ismertettük adó- és vámrendszerét, szociálpolitikáját, a törvényhozáshoz, közigazgatáshoz, a közélethez való viszonyát, a közvéleményre, irodalomra és tudományra gyakorolt befolyását. Mindebből egyetlen egy következtetés folyik: Magyarország jövő fejlődése attól függ, boldogságának egyedüli útja, hogy a nagybirtok egyoldalú gazdasági és politikai túlsúlya megszűnjék.